

бф: 1/52

ПОШТАРИНА ПЛАЋЕНА У ГОТОВУ

БРОЈ 2

БЕОГРАД, НОВЕМБРА 1936

ГОДИНА II

ЖИВОТ И УМЕТНОСТ

ЛИСТ ЗА КУЛТИВИСАЊЕ ОСЕЋАЊА ЛЕПОГ

УРЕДНИК

ПЕТАР Ј. ОДАВИЋ

ИЗЛАЗИ МЕСЕЧНО

БРОЈ — 2 ДИН.

ПОЛУГОДИШЊА ПРЕТПЛАТА — 10 ДИН.

УМЕТНИЧКА ДЕЛА ОГЛЕДАЛО КУЛТУРЕ

О значају и о вредности поједињих националних култура, нема тачнијих података од уметничких дела, ствараних у току развоја њиховог. Најсуптилнији квалитети једне народне целине: и духовни и душевни, и умни и осећајни, на највернији начин претстављени су схватањем појма о Лепоме и осећањем Лепога, а тај се појам и то се осећање у најсавршенијем облику своме изражава уметничким делима: музике, поезије, сликарства, скулптуре и архитектуре. И што је главно: ту никаквим подвалама нема места. Док се у обичном животу људи могу да претварају и да претстављају бољима но што су, и да се у своју корист продају за онакве какве нису, на уметничком пољу то је искључено.

И ако би са те несумњиво тачне тачке гледишта узели да посматрамо уметничке прилике код нас у Београду, морали би доћи до неповољних закључака по нас.

За доказ тога, треба се само часом задржати на неким појавама из јавног живота, на пример на ономе, што се и у најистакнутијим часописима продаје под именом поезије и у везаном слогу и у прози. Задржати се часом на томе, како се на извештачени начин замрачавају, или сасвим остављају по страни, светли, освежавајући и крпећи мотиви природе наше људске, и даје повода ниским инстинктима да се развијају, и то под фирмом некаквих социјалних добочинстава и рефорама, и под фирмом: ново доба, нова уметност.

Треба се часом задржати на ономе, што се код нас такође излаже под именом слика и скулптура, и то сравнити не са класичним, но и са обичним добрым делима те врсте код великих културних народа.

И што је у томе погледу од нарочитог интереса то је, да смо ми Срби још пре више деценија, док нам је народ живио у много тежим и политичким и материјалним приликама, имали веће песнике но што их данас имамо, и ако изузмемо врло мали број данашњих сликара, имали веће сликаре но што их данас имамо.

На питање: од куда и зашто то? и како човек да разуме такав, управо парадокс један? морало би се одговорити: зато, што се по рату, јаван, политички морал спустио ниже, но што је и једном у нашем народу, био, и то спустио и онда, кад је после славом увенчаних победа српскога народа, и његове моралне величине, требао да се духовно и душевно уздигне у висине, до које није никада раније доспео.

Као какав прави кужни извор, политички неморал, та ругоба најниже врсте, и цинизам, и материјализам, заразили су, до последњега рата здраве клице у народу нашем, па су заразили и најсавршеније осећање човеково: осећање Лепога, најсолиднијег водића кроз живот, и јединог творца великих дела и концепсија у културној историји, почевши од религије, Уметности, породице, Отаџбине, па све до човекољубља, саучешћа, пожртвовања, правде и правичности.

Наводити и доказе о томе, сматрамо да је излишно, јер је тих доказа на хиљаде.

Ономе, што се од увек подразумевало под речју идеализам, под речју поезија, са дубоко људским, вечитим означима њиховим: чежњом за нечим лепшим, бољим, савршенијим, хуманијим, чежњом, за усавршавањем личности своје, као да су дошли мучни и тешки дани. Идеално расположених младића и девојака, поносних због славне прошлости својих предака, и жељни да и они своју личност укравашавају добрым и племенитим делима, у част народног имена свога, данас је мало, док их је још у првим генерацијама испред њих, било у великим броју.

И док многи забринути суграђани наши, размишљајући о тој фаталној појави верују, да је то само једно прелазно болесно стање, и да ће се омладина наша убрзо освестити и показати се достојном ранијих омладинаца, наших — дотле их има много забринутих, који се боје да ове, па ма и пролазне прилике, не пусте дубок корен, и не буду узрок многим пертурбацијама и националним, и социјалним и државним, које ће после бити тешко лечити, и које се евентуално и неће моћи више лечити.

И зато, као можда ни једном раније, потребно је данас обратити пажњу на духовно и душевно васпитање омладине наше, и на развијање њеног осећања Лепог, осећања, убризганога у душу сваког младића и девојке, деце питоме, добре и племените матере, и изданка народа, који је култом Лепога, на првом месту култом морално Лепога, успео, да му се име упише у ред најпоетских народа на свету.

Ми добро знајмо, да то неће лако ићи данас, кад се уметнички ниво код нас тако нико спустио, кад се у лепој књижевности, у највише прилика ради, не с обзиром на стремљење душа људских у висине, како се то каже, уз сећање на светле примере из прошлости људске, и што је главно: уз сећање на светле примере из народне прошлости наше, но с обзиром на задовољење и забављање пијаце, која, као свака пијаца, у баналностима и тривијалностима и подсмеђивању налази највише уживања.

О томе, како стојимо на уметничком пољу, и каква се пажња поклања значају Уметности и утицају уметничких дела на гледаоце, може се закључити и из факта: да овде у Београду, није подигнут ни најскромнији споменик ни једној нашој, народном поезијом овековеченој личности из епо-

пеје косовске, ни из епопеје почетком XIX века. А међутим, колико је њих међ културним народима, који имају тако сilan свој национални извор инспирације, за стварање уметничких дела, као што су та два периода културне историје народа нашег српског?

Али, и сем епопејских личности из та два периода наше историје, има у великом броју и других достојних, да им потомци њихови дижу фигуране споменике. Тако на пример, Београду и његовим претставницима, кад поведу реч о споменицима, једна од првих дужности требала би да буде, да распиши конкурс за фигурани споменик Стевану Високоме, сину Лазареву, кога је црква наша и као Србина, и као човека, и као изабраника међ духовном дечом Светога Саве, огласила за српскога свешта, и тако и њему ставила око главе ореолски венац, да духовном светлошћу светли Србима, докле год и последњи међ њима буде трајао.

Што је главно: поред тих тако јаких разлога, да му се овде у Београду и достојан споменик подигне, за Београд и његово претставништво, постоји још један нарочити разлог, а то је, што је под њим Београд процветао и развио се као ни једном дотле, и што је са својих цркава, манастира и других грађевина и украса, постао врло леп град, о којем су странци с дивљењем говорили.

Подигнут овде у Београду, у знак захвалности Срба, али нарочито у знак захвалности Београђана, тај би споменик могао бити први у циклусу мермерних и бронзаних споменика великих Срба из давне прошлости, о чијем би постепеном подизању, претставници града Београда требали да већ поведу рачуна. По нама, и сама одлука у томе смислу донесена, допринела би естетичком, то јест духовном и душевном васпитању наше средине, јер би замаха дала раду на усавршавање њене духовне и душевне културе.

А као што је речено: културне прилике појединих народа, као у огледалу своме огледају се у уметничким делима и у личностима и у моментима, која та дела претстављају, па се дакле огледају и у споменицима њиховим подизаним на јавним местима.

Нека дакле претставници Београда и даље воде бригу о материјалним, просветним и здравственим приликама суграђана њихових, али, нека по напред смишљеном програму, почну дизати споменике великим заслужним Србима, наравно под условом, да ти споменици буду у истини уметничка дела.

ЕНТУЗИЈАЗМ

III

Без ентузијазма и људи велике интелигенције и велике моћи опажања, не могу да се ставе у ред оних одушевљењем понесених, чија реч и чија дела стављају у покрет свет осећајности.

Научари и философи могу износити пред слушаоце ма како невероватна откровења и ма каква нова опажања своја; уметник и уметник теоретичар могу сатима дugo износити теорије своје о појединим гранама уметности, ако се кроз излагања и предавања њихова не осећа топлина убеђења и ефекат дубоке узбудљивости изазване предметима или идејним сликама онога о чему говоре — излагања ће њихова тешко моћи усталасати осећаје њихових слушалаца, и припремити их за активност вишега реда.

И највећи песници своје најлепше песме, и највећи музичари и сликари и највећи скулптори своја најљепша дела, и највећи мислиоци своје сентенције стварали су уз пратњу уздрхталог срца, потресени, и занесени, кад су се посредством материјалног свете преносили под хоризонте духовних лепота. И само под таквим условима и под таквим околностима, песници су били у стању да на љубљеноме створу или у појави каквој у природи, или у драмском до-гађају каквом, пронађу лепоте, што су од увек потресале људе, и крпећим сновима китили им живот и надахнути, били су у стању, да их и другима претставе савршеним стилом и речима најизразитијим.

Само под тим околностима у стању је сликар да на пример своју слику пејзаж, пре свега компонује, да с хоризонта њеног уклони све што би шкодило општем ефекту слике, што би стрчало као линија или вређало као боја; да осети суштину вредности светлости и сенака и њихово нежно сливање једно у друго; да јој колористички да живот, и да устрепталом осећајношћу својом стварањем видик, који му служи као модел, још лепшим створи.

Само под таквим условима били су у стању велики скулптори да се, извајајући у мермеру своје људске фигуре, савршенством својих творевина такмиче с боговима, како би то класични Грци рекли, и да и од њих још лепше и још савршеније људске фигуре дају.

Јер, ако су богови створили човека, Фидијас је створио свога Јупитера Олимпијског и своју Палас Атину, Праксител је створио свога Хермеса, Аполониус је створио свога Херкулеса „пречишћеног ватром од никости људске“, како је то речено, од кога нам је на жалост остао само торзо. Непознати нам је дао Венуса са острва Милоса, Микел Анђело је створио „Ноћ“, да не спомињемо до само то неколико њих међ многим другим.

Што је dakле у појединача дубље осећање Лепога, у толико је њему лакше Лепо запазити и до ентузијазма одушевити се, и надахнути се, а то и јесте једини услов који уметницима даје творачку силу. И тада, од зачетка дела у идеји, па по томе за време изrade до потпуног довршења његовог, са уметничким делом збива се оно исто, што и са плодним згром баченим у земљу. У том погледу творачка моћ човекова равна се творачкој моћи Природи. И као год што творачка моћ у Природи, нуди људима мноштво мотива да се њима одушевљавају и поводе за аспирацијама својим, исто тако и свако велико уметничко дело онима, у којих је осећање Лепога развијено, даје могућности да се душевно богате, и да варницама што бију са пламена ентузијазма оваплоћенога у уметничком делу, у душама својим пале ватру што прекаљује прво осећање, па посредством осећања и мисаоне концепције и мисаоне закључке.

И стога је сно Платон и сматрао, да је дужност државе да позива на сарадњу уметнике, који схватају и осећају Лепо, „да би“, рекао је „омладина наша, однегована њиховим делима као чистим и здравим ваздухом, и посредством очију, и посредством ушију, примала од њих спасоносне утиске, и од детињства још неосетно тежила, да Лепо подражава, и дела тих уметника и личност своју слива у потпун акорд један...“

И кад се ето види, како је Платон, један од највећих духови и умова људских, мислио о уметничким делима, од којих се она највећа стварају инспирацијом, коју само ентузијазам омогућава, — онда се може разумети и реч онога другог, духом и памећу великог човека, Канта: „Да је ентузијазам најсуптилнија манифестијација разума“.

Јесте, Кант је ето налазио да шта више и разум и памет а не само осећајност и машта, достижу кулминацијону тачку свог могућег развоја, и оснособљавају поједине људе, да се до крајње могућих граница усавршавања развију, искључиво посредством ентузијазма. И живот на земљи, и живот вационе, и смрт људи, и смрт јединица само физичког света, са свим променама што те појаве прате, и појавама и фазама кроз које пролази човек од детињства до смрти, и траговима што их прошли векови остављају, — све се то под утицајем ентузијазма слива у акорд без и најмање дисонанције. Тако би могао да гласи крајњи закључак естетике, науке о Лепоме.

И пошто је ентузијазам искључиво последица осећања Лепога, било физичкога било моралнога, то онда значи: да тамо, где тога осећања нема, не може бити ни ентузијазма, нити следствено може бити

икакве акције, нити икаквих дела, која, из латентног им стања, крећу и завитлавају аспирације човекове, руше бране које му свакидашњица ставља, и обносе га широким поднебљем вечној људскога.

А само такав ефекат некаквог дела или акције, и даје нам могућности, да са сигурношћу констатујемо где има Уметности а где Уметности нема.

Познати француски писац и естетичар Robert de la Sizeranne у једној студији својој под насловом „Двогубо огледало XVIII века“, у којој говори о двојици великих француских сликара Fragonard-у и Chardin-у вели на једном месту:

„И тако, огледало које је држао Fragonard рефлектовало је светковине и снове XVIII века, а огледало које је држао Chardin рефлектовало је опскуран живот и стварност. Један је дакле говорио: Како би и то могао видити? Како би могао видити и тај крај, који се само наслуђује, и који вероватно постоји, али у који се није могло никад доћи? А други износи познате средине, у којима се човек стално налази, али на које није никада скретао пажњу, нити их икада мало помније посматрао и напони нас, да се запитамо: Како је било могуће, да ја то нисам и до сада видио?... То је такође душа једна крај које се годинама живи, а за благо се њено и не зна... То је стари зид на путу којим се свакога дана пролази инкрустиран смарагдима, топазима и лапис-лаzuлиом, који се нису примећавали, али дође ето човек, који нам указа прстом на њих и ми их сад видимо како се сијају на сунцу.“

„И због тога, мађија и сила откровења велике су и код једног и код другог њих обојице: код једног, уметника, који реализује пред очима нашим нејасну жељу једне душе, и код другога, који нам скреће душу према ономе, што је већ давно реализовано пред погледима нашим.“

„Зато захвалност наша мора бити подједнака преме обојици њима доброчиниоцима, једном, који нас омогућава да видимо оно што волимо, и другом, који нам даје повода да волимо оно што видимо...“

А из тога једног наведеног примера лако је доћи до закључка: од каквог су ефекта и дела оних уметника, који понесени ентузијазмом одлазе у свет снова, и оних, који понесени ентузијазмом, и у најобичнијим појавама стварнога живота проналазе лепоте духовнога реда, којима се никада пажња не обраћа.

Посматран дакле и у најширој концепцији и у детаљима, за ентузијазам се може рећи, да је и еманација разума, како то Кант вели, да интуитивним путем води ка сазнању, да оплемењава и да усавршава човека.

И с обзиром на то, и могло се тврдити: да је Уметност, то јест осећање и култ Лепоте, најсавршенији облик душевне и духовне диспозиције која црпи снагу своју у чистој, незаинтересованој љубави, пле-

менитости, у уздизању ка Идеалима, тим етапама, на којима се људска душа у прекаљивању своме, најрадије задржавала и поткрепљавала, у неугасној чежњи својој за Лепотом, и сазнањем Истине.

Нека се они, који доживљавају моменте ексалтације осећајности и ентузијазма, само сете, у каквим им се лепим и заводљивим сликама претставља живот и поред неприлика, зла и несреће што собом носи. У таквим моментима, трагичних страна живота као и да нема. Где год се и погледом и мишљу стигне, као да стоје само обасјани видици, који радишу срца пуне, и позивају на мирење, на братство, и на љубав и симпатију. Загушљива хука реке живота, страсти што потресају људе, очајна немилосрдна борба, амбиција за истицањем, па ма то било и у средини људи нискога реда, све се то исполило у правој вулгарности својој, и негде у неповрат се изгубило. Ослобођена од наслеђенога терета и етерасто лака, као у мађијском кругу неком душа лебди.

И нека се после тога приђе и најобичнијем, свагдашињем послу, и та запосленост, и тај посао, идеалисани, преображавају се и постају функције од вредности и од значаја, јер подижу морални ниво средине, чему је од увек ентузијазам, т. ј. одушевљење Лепим највише доприносило.

IV

И историја поједињих народа, и историја поједињих породица, и историја појединача, бележиле су најлепше стране своје, кад су у борби за Идеале до ентузијазма одушевљени били; кад су дакле, и у етичком и у етничком погледу, на највишој тачци стајали. И у колико је према томе ентузијазам једна позитивна, творачка сила, у толико је негирање Идеала, или равнодушност према њима, или неподобност за одушевљење, један негатив, који разорно дејствује и само минусе бележи. Каошод што с термометром имамо тачну евиденцију температуре, исто тако, према флукутацији осећајности од хладноће и индиферентности до потрешљивости, одушевљења и заноса, у стању смо, да тачно процењујемо не само осећајне, него и моралне, духовне и интелектуалне подобности и појединача и већих целина, и да у тој флукутацији налазимо објашњење застоја или напредовања њиховог у разним периодима егзистенције њихове. Сем тога, ентузијазам носи од увек обележје нечега опште људскога и нарочито опште националнога.

Сви велики подвизи поједињих народа, последице су одушевљења појачаног до ентузијазма у борби за Идеале народне, па посредством њих и за Идеале човечанства.

Али, да би се до тога духовнога стања дошло, и појединци и читави народи, морају бити оптимистички расположени, то јест: веровати да је у жи-

воту ипак више светлости но сенака, више добра но зла; да су морална величина и снага карактера, највиша и најблаготворнија сила у људском друштву.

Бити оптимиста значи: веровати, да људи, и поред фаталнога краја, и поред оног еклезијастичког „всаческаја сујета“, могу имати великих радости од живота.

И само отуда и долази, да се људи с таквим душевним диспозицијама могу и до ентузијазма да одушеве, и да се, на поклич у славу сунца и поезије душе човекове, у славу љубави, породице и народних Идеала, из стварног, материјалног света преносе у духовни свет један, у којем се тајanstvene речи вечности најјасније чују и најбоље разумеју.

Тамо пак, где нема вере у победу Доброг над Злим, нити у победу Лепога над Ружним, тамо нема ни услова за развијање и усавршавање душевне културе, то јест културе, према којој је искључиво интелектуална култура штура и немоћна, и тамо влада пессимизам. А пессимисти су људи, које неке мрачне сile вуку ка земљи, и чији се погледи не знају у висине дићи, и чија срца не знају задрхтати на многе заношљиве појаве, на које тако често наилазе.

А према томе, ентузијам је сила елементарним силама равна. Само, док све остale елементарне сile руше и уништавају све материјално што им на путу стоји, дотле је ентузијазам сила, која и обара све препоне што ка Идеалима воде, али у исто време и духовно снажи и подиже. И с тога је ентузијазам оличење питомости, благости, племенистости и човекољубља.

Дубока поетичност што зрачи са појма о животу и о смрти, о човеку, земљи и небесима, од ентузијазма дубљег изражаваја нема. Па како се ентузијазам рађа искључиво од осећања Лепога и одушевљења Лепим, и како се таквим душевним приликама получују и срећа и блаженство, тај крајњи циљ сваке философије, латински је песник Хорације оно *nihil admirari*, што у литерарном преводу значи: да се не треба због ничега узбуђивати, као израз и свога личног уверења, могао рећи у једном од најмрачнијих момената свога живота, кад је најудаљенији био од истине.

Људи, који нису у стању да се на појаву Лепог и физичког и моралног осете, узбуђени, да се диве, да се одушеве, не живе пуним животом. На њима као да се нека устајалост осећа. Никакве им живахности нема ни у погледу, ни у говору, ни у покрету.

Али, нека и на хиљаде такових буде само један човек финијих осећаја, потрешљиве природе, само један одушевљен појавом Лепога, личност и активност његова не само да паралелишу разорну акцију индиферентних, но пречишћава ваздух среди-

не у којој живи, разнедрава лица око себе, оживљава учмала срца и буди у њима жељу за утакмицом на сарадњи за опште добро. Речима и делима ентузијаста, поклоника и проповедника Лепог, тешко је одупрети се. На реч њихову и на догледу живота њиховог из прошлости се само светле слике буде, а у будућности само се светле слике наговештавају.

Ја верујем, да мало ко током свога живота, није имао прилике да се о томе и лично увери. Чак и они, за које се вели да су обични људи, то јест они, који било по природи својој, било силом прилика, нису понирали и у размишљање о питањима што их појам о животу и о смрти, о значају и о вредности делатности људске намеће људима, не остају индиферентни пред животом и делима ентузијаста. И у њих осећање Лепога, Племенитога и Узвишенога, на одушевљену реч ентузијаста или на догледу дела њихових потресе се и узбуди, па ма то било и за кратко време само. Али и ти кратки часови остављају трага у душама њиховим.

Као што сам горе навео: појам о Лепоме, који у себи садржи и појам о Племенитоме и Узвишеноме, чудотворна је она сила, која из мирног стадијума њеног узбуди, потресе и усталаса осећајност у толикој мери, да се људи у одушевљењу до ентузијазма занети могу. Из обичног живота знамо и видимо, да то психичко стање понајпре може да изазове или каква племенита акција људска, чијем утицају ретко човек одолети може; или каква идеја на широкој људској, или широко националној основи, на чије се дејство покрену сложени, хармонични гласови поезије душе човекове; или каква појава из сунчаног и опште светлоснога света, то јест они утисци, што их пријемчиви за то, имају од појава у Природи у разним годишњим временима, и разним моментима јутра, дана, вечера и ноћи.

Колико има људи за које се може рећи: да не стоје под утицајем света осећајности и света реминисценција, или да не стоји под утицајем светлосних појава у Природи? Ма колико да је срећен и стапложен, осећајни свет људи неминовно реагира на те појаве, пошто скала осећајности стоји под директним и неизбежним утицајем њиховим.

А то су они часови, кад се поред осећајне и рефлексивне моћ покрене, и кад, као у сумаглици некој, после обичних, свагдањних мисли почну да колутају и мисли о великим и фаталним појавама живота и смрти, вечности и пролазности. И зато се за те часове, часове узбурканости осећајности и узбурканости мисли и рефлексија може рећи, да су часови прекаљивања душевног, које је, у јачим или слабијим сразмерама преживљавао свако, и који су многима давали директиве за читав им живот.

У тим часовима, које сама Природа намеће људима, доживљавала се и велика радост и срећа, и рађало се оптимистичко расположење, то јест

долазило се до душевних прилика, које су изазвале одушевљење до ентузијазма потенцирано.

Као што се дакле види: ентузијазам се рађа из осећајности, и последица њених, то јест маштња и наклоности наше ка сновима, из неугасне чејње, тога, може се рећи, сећања нашег на неки други бољи свет, и из скоро побожног дивљења на појаву Лепога. А све те одлике у апсолутној су противности са нечовечношћу и са egoизмом.

И због тога се може рећи: да је егзалитираност, осећајност појачана до ентузијазма, највиши стадијум душе човекове. У том стадијуму човек, на неки интуитиван начин, осети дубоку сродност своју

са универзалним животом. Оно што постоји, бива и нестаје, огласи се у некој дубокој родбинској вези с нама.

Нека је дакле, свака част и хвала учитељима и професорима и родитељима, који се труде, да омладину нашу виспитају и спреме за усталачки рад на добро Огаџбине наше; нека се и даље и теоријском и емпиричном знању њеном обраћа што више пажње, али, нека се не заборавља, да се ка највишем и ка најсавршенијем изражају и душе и разума и карактера стиже одушевљењем Лепим до ентузијазма развијеним.

УМЕТНОСТ и ДЕМОКРАТИЈА

Под тим насловом у Париском листу Radical изишао је пре извесног времена ниже преведени чланак, под потписом Verzenet.

Поред других дивних мисли, у њему је, као што се види, изнесено: какви треба да буду споменици, који ће у скулптури, архитектури и сликарству, овековечити сјајна дела из Светскога Рата.

Од кад је тај чланак написан, подигнути су по целоме свету многобројни споменици. Али, противно изнетоме мишљењу у томе чланку, има споменика, чак и у Француској, тако баналних и чак и ружних, да се помишља на њихово уклањање... Код нас — у земљи са много мање укуса и уметничке критике — подигнути су многи споменици, али „жарко и трајно сведочанство поштовања и признања“ промашило је циљ свој, јер ти споменици не представљају „најстрожији укус и племенито осећање, што је дало повода да се ти споменици дигну.“

Узмите само и још многе друге споменике — па ћете се уверити, да се урадило баш противно: да су се многи споменици израђивали „као точкови за часовнике или аутомобилски делови.“ — Наравно, да и код нас има и добро рађених споменика.

Како се у чланку говори о демократији, не може се овде код нас олако прећи преко факта: да нашем „најдемократијем“ Краљу Петру I Великом Ослободиоцу, још није подигнут Споменик, који би имао да представља „целину велику и хармоничну.“

Ево, како тај чланак гласи:

Споменици Сећања за успомену мртвих великога рата, почеће се дизати ускоро свуда у нашој земљи, јер, ах! мало је места наше земље, које нема да жали губитак некоје од своје деце. То ће бити остварење једне племените мисли, једно жарко и трајно сведочанство поштовања и признања према

свој нашој браћи пајој на пољу части за спас и величину земље и славу цивилизације.

Желети је само, да у извођењу овако високе мисли, најстрожији укус и најлепше обележје предњачи у полету свих иницијатива, и да наш век барака и армираног бетона не остави будућим покољењима макаква дела на брзину поникла, која ће да баниализирају и обешчасте онај племенити осећај који је био повод да се створе.

Позната је уметничка иницијатива „Радикала“ коју је он предузео против вулгарности; његово је велико старање, да хармонизира свако Спомен-дело са средином у којој се подиже, тако да не одскаче у свом оквиру, већ напротив да се у њу упија хармонично. Не треба, као што се с правом каже, да споменици Сећања буду подизани на серије, по једној обичној и једнородној форми, као што се израђују точкови за часовнике или аутомобилски делови. Приметило се у исто време, као грешка укуса декоративног да Роденов „Виктор Иго“ у Башти Пале Ројала није на свом месту у дискретном оквиру који га окружује, у декору смишљеном према правилима класичне уметности. Из сличних разлога, има још много уметничких творевина, које нису у хармонији са средином у којој се налазе. Често сам пута постављао себи питање: зар је тешко избеги да сваки не поставља своју статуу и украшава свој споменик како му драго, и да наше три уметности: архитектура, скулптура и сликарство, не буду одвојене непромостијим преградама, тако, да би биле заиста у стању, да се споје у конструкцији и украшавању наших споменика, те да створе целине велике и хармоничне. Без сумње тешко је Држави и Општини да постављају статуе, које они купују сваке године, али ја верујем кад би се вршиле по-

руцбине са више ширине, у место да се ограниче на неколико откупа, да би се добила дела модернија и актуелнија, него што су антички хероји и старинске алегорије, које у великој већини, ништа не кажу ни по замисли ни по осећању.

Украсити наше грађевине и наше градове према духу и осећању нашег доба; саградити споменике националног карактера и савремено, где би архитектура, скулптура и сликарство пружили једно другом руку попут античких Грација; глорификовати велика дела и племените успомене из наше историје, њима покрти зидове народних дворана, да буду отворена књига пред очима народа; умножити светле примере морала и херојства; попунити наша јавна места и скверове фигурама ведрим и озбиљним, које би претстављале у историјским портретима, врлине грађанске и патријотске; позвати све помоћне уметности да се такмиче у овим великим радовима улепшавања и васпитавања; рас прострети по целоме народу укус и чежњу за Лепим и великим, и учинити да му посредством очију то прдре у душу и срце. Тим би путем, чини ми се, требало поћи, чим будемо решили проблеме најтугаљивије овога рата, и Влада са Скупштином буде нашла да је дошао момент да се то оствари.

Наша Демократија не би могла заборавити улогу коју је имала Уметност у напретку цивилизације, својим сталним напором ка бољему. У осталом, код нас је осећање Лепога урођено и Уметност, која је некада била апанажа само елите, сада је постала опште добро. Нема Француза, па ма колико сиромах био, који се не труди да нађе у својим занимањима једно место и Уметности, и који јој не отва-

ра свој дом. Дођите у најскромнији дом, па ћете га видити улепшаног.

Уметност је народ; она је народ по своме тешком раду без одмора, по проучавању човечанства, које она потребује, по своме широком тумачењу Природе, по својем високом схватању истине и правде, а нарочито по својој потреби за слободом. На тај начин, присвајајући Уметност, фаворизирајући уметнике, Демократија сама себе штити и фаворизира.

Често пута се рекло: да Уметност треба Држави; али Држави исто тако потребни су уметници. Окриље Државе може осигурати независност Уметности, ослобођавајући је ситних брига свакидашњег живота, уздижујући је изнад самовоље публике, дајући јој могућности да иде за својом инспирацијом у пуној слободи. С друге стране, Држави је Уметност потребна за њену улогу моралног образовања и цивилизације. Архитекти су јој потребни за подизање великих споменика којима ће се обележити дух времена и моћ народна. Потребни су јој вајари да украсе њене грађевине и да постави на јавним местима статуе наших великих људи; сликари да сликају на зидовима дворана, где се окупљају грађани, велике историјске догађаје и моралне алегорије. Потребни су јој тапетари, столари, керамичари, кујунџије, да доврше лепоту грађевина тапетима, намештајем у плодном јединству индустрије и Уметности. Држави је потребна Уметност ради сарадње на васпитању укуса и духа народног, да са осећањем Лепога угнезди у срца масе духа мира реда и поретка.

Пера Ј. Поповић,
архитект.

ЗАЉУБЉЕНОМЕ

На соби ти прозор отворен је био,
И још свеж, јутарњи, њом се зрак талас'о:
Са дворишта мирис јоргован је лио,
Па га лаког лако по зраку је рас'о,
И широ тако и по твоме стању,
По соби ти малој, правом самостању.

И под гудалом ти и прстима лаким

С вијолине су се низали уздаси,

И с дрхтавим, нежним, са тоном ти сваким,

К'о да оних душа дрхтали су гласи,

Што 'но у екстази блаженство доживе,

Под којим ће после да још дуго живе.

II.

Душа ти је химне изводила праве:
Мислио си на њу к'о и увек што си,
И на сетне њене, на очи јој плаве,
Чији поглед сваки дарове ти носи,
О којима вечно сањали су људи,
Кад снови о срећи потресу им груди.

Културно
наслеђе
Србије

ШЕКСПИРОВО ПОЗОРИШТЕ

Шпанска драмска поезија тако оригинална, тако славна, трајала је свега један век. Како је била искључиво слика народа, који ју је дао, она је поделила судбину с њим. Пошто је господарила и била страшило за Европу, Шпанија се, мало по мало повлачила, улазила у своје природне границе и чамила. Пошто су престали бити први народ на свету, Шпањолци су се повукли у страну, ван полета који је носио модерне народе: постали су непокретни, презирајући друге и бедни. Њихово позориште, које је било чисто народно, немајући више потребне хране, чамило је и умрло. Верски ентузијазам и стално натмурено осећање части, несумњиво два су енергична осећања, али, како су с временом слабили, исто су тако слабила и бледила и дела што су инспирисали, и све више мање налик једно на друго, губила су у рељефности и у радњи.

Сасвим је другојачији карактер драмске поезије у Енглеској. Као год и народ у којем је никла, и поезија је његова пуна енергије и дубине. Али оно, чиме се нарочито одликује, то је сила њене експанзије: она је колико енглеска толико и универзална. Кад се Енглез крене са свога острва, он путује морима и свуда истиче своју заставу, свуда установљава своје трговачке куће развија се и стално се обнавља, али никако не мења главне црте своје физиономије. Ниједан народ није био већи непријатељ непокретности, која значи смрт.

Исто тако и Шекспирове драме стално се мењају, али никако не губе свој примитивни карактер. И може се рећи, да и данас још стоје на првом месту у светској драмској уметности. То с тога, што ако је својствена Енглеској, она је у исто време и универзална, невероватне плодности и невероватне повитљивости.

Драмска поезија појавила се у Енглеској крајем шеснаестог века, и одмах постала пуна сјаја. А шеснаести је век у осталом свуда велики. То је доба плодне обнове, доба Ренесанса. Растрзана дугим грађанским ратовима, потом преображен верском реформом, Енглеска је под Јелисаветом збрала плодове тог спасоносног потреса. А и не треба да се народи успавају у апсолутном миру, јер се тако енервирају и чаме. Велике епохе у историји, епохе су, које су одмах долазиле после политичких и верских преврата. Духови су тада у врењу, и чим врење престане, нагомилана енергија избије у дела. Тај феномен десио се у Грчкој, после медичких ратова, у Шпанији са Карлом Петим, па се десио и у Енглеској, која се мешала у сва питања од интереса, што су се расправљала на континенту.

Та славна епоха историје Енглеске гледала је Шекспира. Смели, и пун поуздана полет његових

сонародника огледа се у делима његовим. Рођен је 1564 у Стратфорду на Авон-у, а умро је 1616. О животу му ништа се позитивно незнада. Раствао је у скромној средини, дуго је био сиромах, а умро је богат. Младост му је била врло авантуристичка и неуредна. Био је добар друг, обичан посетилац кафана, и припадао је мешовитом друштву глумаца, људи запослених у позоришту а и племића похлепних на задовољства. Оженио се кад му је било осамнаест година женом старијом од себе. И тако, неред и рачун, лудост и разложност, напраситост а и смишљеност, а потом повученост, тишина, размишљање, пролазећи кроз све те буре које је требало описивати, ето, то је Шекспир. Фантазија га није завела, страсти га нису енервирале, искуство га није расхладило. Дивна природа, која је скупила и измирила све крајности.

Његово позориште и ако универзалне истине, ипак је дубоко енглеско. И његови савременици, и нараштај који је за њим дошао, с одушевљењем су му се дивили. И критичари, и писци класичари, нису могли а да га не хвале, њега, *најромантичнијег* међ песницима... Године 1640, револуција, или још попре пуританизам, који је био огласио рат свим уметностима, затворио је позоришта, и натерао Енглезе да читају библију, и да само у библији траже забаве. Године 1660, Карла Другога, који је живио на континенту, и дивио се двору Лудвика Четрнаестог, и позориштима париским, вређало је оно нешто варварскога и неправилнога што је било у делима народног песника. И више од стотине година, Шекспир је био напуштен, или још боље рећи, њега су се бојали. Енглеска књижевност, коју су претстављали Pope, Dryden и Addison, неговала је форму, била методична, и као жељна да се допадне Боало-у и његовим следбеницима. Шекспирове драме биле су осакаћене и нагрђиване, док их је међутим народ стално захтевао. И тек 1770 глумац Garrick, јавно је протестовао против тога преиначивања, и вратио је Енглезима њиховог првог Шекспира.

Немачка, којој су на врху стојали Гете и Лесинг, и која је дотле такође била под јармом француске књижевности, прихватила је енглеског песника, и њега најсилнијег генија, њега, јединог генија модернога доба, узела за шефа своје школе. Прве Гетеове драме, међу осталима *Goetz von Berlichingen*, и Шилерове, нарочито *Wallenstein*, несумњиве су имитације Шекспира.

Французи су више боажљиви били. Од 1723 Волтер је обратио Француза пажњу „на варварина Виљема, код којега истина има и лепота првога реда, само квартених разним апсурдностима и

грубостима". Али, кад се појавио превод Letourneau-ов, и кад су се неки критичари почели да диве делима Шекспировим, Волтер је, у име укуса француског, протестовао.

Данас пак, Шекспир неоспорно влада, и пред краљевством његовим сви се критичари кланају.

Немци му се нарочито диве тиме, што с презирањем говоре о француским песницима трагичарима. По једном немачком критичару „Шекспир је Бог“, дефиниција, као што се види није баш много јасна. По другоме Шекспир је најпотпунији и најсјајнији претставник пантејизма. За једнога је спиритуалист, а за другог моралист. Најоригиналнији међу њима, види Шекспира као дубоког политичара, и као дете германске расе.

Човек би се могао смејати тим претенцијозним теоријама, које ништа не објашњавају. Зашто умотавати у неке формуле најслободнијег генија који је икад постојао? Шта ћемо добити тиме, кад нам се докаже, да је Шекспир спиритуалиста, или пантејиста или моралиста?

Свакако, згодно је имати какву готову формулу, за карактерисање каквог великог човека, али, ако та формула није тачна?

Нема те формуле, која би могла обухватити Шекспира. Оно, што у делима његовим највише упада у очи, то је разноврсност. Сижее за своја дела он налази у свим земљама и у свим временима.

Једну комедију пише с личностима из *Илијаде* (*Тројлук и Кресид*). Из Плутарка узима материјал за невероватно снажне драме (*Коријолан*, *Јулије Цезар*, *Антоније и Клеопатра*). Истражује по историји, и разрађује је и ставља је у рељефност на јединствен начин (Хенрик IV, Хенрик V, Хенрик VI, Ричард II, Ричард III). Не страхује чак ни од тога, да изведе на сцену оца Јелисаветиног, Хенрика VIII. Одлази међу северне народе, да из њихових најстрашнијих и најчуднијих легенада позајмљује материјал за своје драме (*Магбет*, *Краљ Лир*, *Хамлет*). Одатле одлази у Италију, где му хроничари, приповедачи, историчари дају материјал за најпатастичније трагедије (*Отело*, *Ромео и Јулија*).

И мало му је што алтернативно, и без и нај-

мањег напора, прелази с трагедије на комедију. Као песник који схвата и репродукује стварност с толико енергије, као незналица који се сналази у римском друштву за време Цезара, и црта историјске карактере у тако силој истинитости, од једном, оставља се на вољу свим фантазијама снове, замишља места, личности, немогуће догађаје, под утицајем халуцинације, и пише изванредне драме и романтичне комедије под насловима *Бура*, *Сан летње ноћи*. Што се тиче правила, које Лопе де Вега дубоко презире, и која триумфују у Француској, он их зна, али не води рачуна о њима....

Сваки народ има свог генија. Шекспирово позориште енглеско је, то јест, позориште је једног слободног народа, чија је машта вишега јака но што је деликатна, која тражи пре свега да буде узбуђена, остављајући песнику сву слободу. Отуда и тако авантуристичка стављања на сцену, честе промене средине, и скокови дужи од десет година. Вештина машинисте била је тада у зачетку, али, на то се гледајуци нису освртали. Промена сцена била је назначивана само писмено на каквој таблици, и машти гледалаца више није ни требало. Данас пак декора има на претек, али нема драма.

Али шта да се каже о његовом стилу? У њему су сви тонови: епски, лирски, ораторски, фамиљарни, тривијални. У њему су најсјајније метафоре, најрафинијаније деликатности, најсмелите сировости, сублимно и ниско, претеране хиперболе и пријатна простота. У њега су све екстремности, као што је и природа пуна екстремности, у којој цвет може и на ћубришту да никне, у којој сунце без разлике обасјава и наше радости и наше жалости. И због тога, од свих изнесених формула немачких критичара, примио бих, само ону простију Лесингову формулу, која гласи: „Шекспирово је позориште огледало Природе.“ То је истина, једно велико огледало, у којем се огледају спољни изгледи, и то не само они стварни, него и они фантастични, оне лепришаве слике снове, и оне нејасне хармоније идеалног света.

P. Albert.

СКУЛПТОРСКА УМЕТНОСТ

Сва грчка уметност: скулптура и архитектура, први је и најјачи доказ, који је дао људски дух о својој независности о своме господарству у Природи. Уметници су почели да копирају човека, усвајајући један једини закон, једину потребу, једини ауторитет, а то је ауторитет духа, ауторитет осећања Лепог и појам о идеалу. Једина брига грчких

уметника, била је брига о лепоти. Не обраћајући пажњу ни на шта друго сем на лепоту, архитектура је у средњем веку пала под закон, симболизма, како ће наших дана пасти под захтеве материјалних обзира.

Али у то доба, кад је и Партенон дигнут, он и ако је оличавао све лепоте, није изражавао

живот. Па шта је недостајало тој грани уметности да буде највеће дело грчкога генија? Недостајало јој је то, што није изражавала ни живот ни дух, ни вољу, ни моралну слободу, у њиховим најсавршенијим облицима, и то што није архитектура дала, дала је скулпторска уметност. У храмовима појавила се слика човекова. Човека, какав је у природи, али у исто време бога у свом идеалном сјају, створење које има воље, које мисли, које слободно доноси одлуке, и које доказује снагом и величанственошћу свога држања, да господари самим собом и да господари стварима.

А на који је начин скулптура дотле тесно везана с архитектуром, као одојче на прсима своје матере, успела, да открије бога различнога од света, и независнога од света што га је окружавао? Барељефи су се издвајали од зидова, а изолована статуа се дизала на свом пиједесталу. Али њој није било довољно то величанствено изоловање. Да би се боље очитовала власт духа који је крила у себи, требало је претставити човека у његовој наготи. Нагота и изолованост два су главна услова скулптуралне лепоте. И грчким скулпторима као и грчким философима, девиза је била натпис на Делфиском храму: *познај самога себе*.

А зашто је, са изолованошћу, нагота тела најповољнији и најпотребнији услов за лепоту скулпторских дела? И ако постоје и дивне драпирене статуе, скулптори свих времена увидили су, да је претстављање нагог људског тела у пуној наготи, у идеалу, највиши објект њихове уметности. Гледати у томе и трагове сензуализма, значи порицати суштину Уметности.

Статуа претставља један гест, и један став тела, то јест, један духовни акт. У великим епохама Уметности, акт је тај херојски, или још боље рећи божанствен. Прве и најлепшије статуе, статуе су богова: Јупитера, Минерве, Аполона. Грчки скулптори нису никад ишли на то, да раздражују сензуалност. Циљ им је био, да изражавају невидимо; да чине апотеозу, да уводе смртне људе у Олимп. У ономе што нам стављају пред погледом, више је мисли наконе акције. Богови су обично претстављени у мирном ставу. Али су живи и делују, и под руком Фидијасовом, са њих сија сила и лепота.

А како се, на који начин, та морална снага претставља са тако мало покрета и у тој равнодушиној мирноћи? Само лице не би довољно било да искаже то пуно господарење самим собом, ту хармонију мисли, то савршено господарење духа над личношћу. Ту се физиономија лица допуњује фи-

зијономијом тела. Неприметан покрет обрва и усница, утискује и у најтања влакна хармоничне вибрације. Душа се огледа на свим деловима тела као и на лицу, сви су мускули подложни ауторитету духа.

Религија, лепота расе, благост климе, телесна вежбања, све навике Грка, објашњавају укус њихових уметника за наготу, и њихову изванредну подобност за репродуковање. Пред њима су стално позирали дивни модели, у толико лепшим ставовима, у колико нису били у напред припремани. И докле год се одело њихово сводило на античке драперије, и саме су тканине биле згодне за изражај, и боре под длетом уметника, добијале су карактер. А шта да се каже о модерном оделу? На модерним статуама, лице и гестови имају све да кажу, и уметник је у искушењу да злоупотреби та једина сретства за изражавање, и претерујући у ставовима тела и у акцији главе, постаје у изражавају лажан, претеран, монструозан, само да не би био хладан и беззначајан.....

Данашиње друштво неманичега, што би омогућавало скулпторској уметности, да остане у кругу своје сопствене владавине. Уметност све више долази под власт натурализма, од којег га је Грчка ослободила.

У недостатку идеала, натурализам ће постати фаталан услов за Уметност. Истакнут као принцип, натурализам у Уметности води сигурном падању. Изненадни скокови фантазије и парадокса могу га повремено и одржати, али фантастично није то што је идеал. И претераношћу и просташтвом човек се увек удаљавао од Лепога.....

Грчки геније био је најсавршенији у најсавршенијој од свих грана уметности. Има их, који претпостављају скулптури друге гране уметности. Сликарство и музика остварују духу човековом далеке разнолике перспективе. Те две гране уметности, нарочито музика неће никада довршене бити, јер стоје пред бескрајношћу, у чему им се и састоји главна драж. Али свако њихово дело само по себи, не може да постигне свој циљ, јер је осуђено на непотпуност, и оставља срце нездовољено. Скулпторско пак дело под длетом Грка, не оставља ништа недовршено, нити оставља срцу да за ма чим жали. Оно је слика идеала, али идеала, којим се реалност света ни најмање не крњи. Слика је лепа јер је истинита, а истината је зато, што је лепа. То је слика човечанства у најсрећнијем добу његовом, у којем су људи живили са најмање брига и умирали са највише ведрине.

v.

ИЗЛОЖБА

Г. Г. БИЈЕЛИЋА, ВЛАЈИЋА и ГРАОВЦА

У павиљону „Цвијета Зузорић“, отворена је преку изложба слика горе именованих. Тих слика, као што у каталогу каже, равно је 103 комада, свих тако сличних једни другима, као да их је радио не њих троје, но само један, и то ма који од њих тројице.

Изложбу је отворио г. Dr. Владимир Дворниковић, познат београдској публици, са његових тако честих предавања. И ево, шта је том приликом рекао:

„У овој епоси ребарбанизације и очајне материјализације, усудићу се да пред овим уметницима проговорим и једну реч о уметности и за уметност. И ако су европски културни очајници, као на пример Оскар Шпенглер у „Пропasti запада“ тврдили, да би се данас могле затворити све модерне галерије и изложбе, а да тиме Уметност неби баш ништа пострадала, ипак нам један нарочити симптом показује да су путеви данашње и будуће уметничке еволуције и још како отворени... Овде видите чисту „апсолутну“ сликарску уметност. У Бијелића видите колорску фантазију, композицију и хармонију која запањује. Има метафизичког осећања у том његовом полету, у чисти свет лепоте и боја... У његовом ученику г. Влајићу осећамо меланхолика који великим артизмом, иако млад, изражава психу нашег расног носталгичног темперамента. Код г. Граовца налазимо горчине и ироније, карактеристичног осећања људских типова с јаким колористичким осећањем и фигуранлим композицијама као у пејсажима...“

Пре свега ми, који сасвим противно г. Дворниковићу, у све то 103 „слика“, видимо само 103 бојама нашараних платна, и који не можемо да се довољно научдимо г. Дворниковићу, који је без и најмањег устручавања пристао да веже своје име, с тим „сликама“, замолили би га, да нам са своје философске тачке гледишта објасни: шта лично он подразумева под речју „уметност за уметност“ пошто је по нама оно што се под том речи подразумева, један обичан апсурдум, сличан, као што смо ми то већ раније изнели, на пример апсурдима који би гласили: истина за истину, лаж за лаж, светлост за светлост, мрак за мрак, морал за морал и т. д. и т. д.

И ми би му били веома захвални, кад би о томе хтео да обавести нашу публику, коју и иначе тако радо обавештава о много које чему.

Затим, ако и он не верује, да је „очајни“ Шпенглер у апсолутном праву, кад налази да би модерне галерије и модерне изложбе слика требало затворити, па да тиме Уметност не би ништа изгу-

била, — онда, нека му не буде ни мало жао на нас, кад налазимо, да исто тако Уметност не би ништа изгубила, ако публика наша не би више никада имала прилике, да њега чује да отвара изложбе.

Вели: „да су путеви данашње и будуће уметности и још како отворени“. Кад би било ма кога из уметничких кругова, који би у то ма и најмање сумњао, те би његове речи још и могле имати некога смисла, овако, то је он рекао, тек колико нешто да каже.

Његов навод: да гледајући изложене слике видимо „Чисту, апсолутну сликарску уметност“, по најмање, бласфемија је врло нискога реда, нарочито, кад долази од философа коме је циљ истраживање истине. Да се један философ толико заборави, врло је симптоматична појава, која нам даје право, да од сада сумњичећи машемо главом, кад говоримо о његовој философији у опште.

Код г. Бијелића налази „колорску“ фантазију и композицију и хармонију која запањује, али не каже, да запањује тако, да се гледаоци морају добро да држе да не би пали.

Затим додаје: „Има метафизичког осећања у том његовом полету у чисти свет лепоте“.

Што се тиче метафизичког осећања, то би још донекле и могло да вреди, кад би нас уверио, да г. Бијелић у истини стреми и улеће у „чисти свет“ лепоте, без тога пак и у том његовом тврђењу ми видимо само речи и ништа друго.

Што се пак само чистог света лепоте тиче, нека нам г. Дворниковић не замери, кад налазимо, да свет лепоте у којем он живи, мора да је у ствари очајнички страшан, и очајнички ружан.

Г. Влајића огласио је за меланхолика, који великим артизмом иако млад, изражава „психу нашег расног носталгичног темперамента“.

Да г. Влајић својим сликама, како то г. Дворниковић каже, односно, без икаквога смисла офорбаним платнима, како ми кажемо, изражава психу нашега народа, на такво једно тврђење психа нашега народа, она са Косова па све до наших дана, мора од бола и срамоте не само да горко заплаче, но да завапи, кад види до које је мере незахвални синови могу врећати, па чак и у блато бацати.

За г. Граовца каже: ...налазимо горчине и ироније карактеристичног осећања људских типова с јаким колористичким осећањем и фигуранлим композицијама...“

И тако шта наћи, а не рећи, ни која су то карактеристична осећања ни који су то људски типови, и такове бесмислице, као што се види, може

да каже само некакав наш философ.

Али, зар се и после свега тога, не може већ једном поставити категорично питање: докле ће то појединци у нашем друштву, који се цинички шегаче са Уметношћу и са осећањем Лепога, све чи-

нити, да заведу широку публику нашу са вековима утврденога пута, што води у Храм вечних лепота, на странпутице пуне корова, и пуне свих могућих ругоба!?

20 Октобра 1936.

П. Ј. Оданић.

Е С Т Е Т И К А

»Уметност је најспонтанија манифестација цивилизације једнога народа. Партенон, Notre-Dame у Паризу, једна слика Lebrun-ова, доприносе много више него многе књиге да разумемо и да познамо Атињане, средњевековни дух или век Луја XIV.«

»Уметничко дело ма којег века, ма којег покрка, говори својим универзалним језиком свим људима....«

„Дидеро, у пркос својих сензуалних доктрина, обраћају ћи се уметницима вели им: „Будите пуни врлина, будите побожни, будите слободни, поштујте оно што волите, тражите бесмртност у љубави и божанство у Природи: осветите душу своју као кавк храм, и анђео племенитих мисли јавиће се у њему...“ Само на тај начин уметност може бити спасоносна... само ће тако бити нам најбоља утеша у тешким часовима живота...“

„На Уметност, вели Хегел, од увек се гледало као на средство за цивилизацију и као на потстремача верског осећања. Она је први васпитач народа а и данас је средство за васпитање духова, подобних да схвате истину само у символима и сликама, које се обраћају осећању и духу.“

Уметност има само три задатка: да појачава у човеку верски осећај, да усавршава његово етичко стање, и да му чини материјалне услуге.

Да би Уметност могла утицати на човека, човек мора пре свега морално бити исправан. Кад је човек подобан, да буде под утицајем Уметности, њено рефлексно дејство подиже и морално стање из којег је никла, и више свега, изазива радост и одушевљење код других, код којих су исте моралне диспозиције.

Тако на пример, задржимо се на уметности

певања, и на најпростијем савршеном мајстору у певању, на шеви. Од ње се човак може научити, шта значи певати од радости. Човек мора пре свега да зна чисту радост, да би јој дао пун израз.

Млада девојка може да пева о својој изгубљеној љубави, али никакав бедник не може да пева о своме изгубљеном новцу. И са највећом тачношћу може се потврдити: да је савршенство у Уметности сигуран знак о моралној чистоти и о узвишености емоција њоме изражених.

И то је тако у свим гранама Уметности, због чега се, с математичком тачношћу која не подлеже сумњи, може рећи: да је уметност свакога народа у колико постоји, експоненат његовог етичког стања.

И све лепоте језика у корену су моралнога реда. Језик је у толико лепши, у колико се говорник трудио, ду буде што више истинит; у толико јаснији, у колико се труди, да говори с више симпатије, у жељи, да буде, разумљив; у толико снажнији, у колико је озбиљнији; у толико допадљивији, у колико има више осећања за ритам и за ред.

Језик је само онда јасан, кад је симпатичан. Тајна језика, тајна је симпатије, и сву драк његову, у стању су да имају само племенити људи... Само племенита срца знају за добар стил. Само људи, који говоре како мисле, били су у стању, да стварају велики стил.

Још је од већег значаја знати још и то, да су све лепоте језика једнога народа, означи унутарњих закона његовог бића...

Ruskin.

Само љубављу Природе, долази се до тајне естетичких лепота. Само кроз њену призму виде уметници ствари мање у њима самима, колико у мислима и у осећањима што изазивају и у бескрајно великој поеми света...

E. Schuré

Власник и одговорни уредник Петар Ј. Оданић. Редакција Београд, Космајска 2 — Телефон 21-072
За Штампарију „Св. Ђорђе“ Стеван М. Ивковић и Боривоје Љ. Дуњић — Београд, Грачаничка бр. 11 — Телефон 28-500

